مائة حديث

ސަތޭކަ ޙަދީޘް

ޖަމާކުރީ:

أبو عبد الله عبد الرحيم بن محمد المدني

مائة حديث

ސަތޭކަ ޙަދީޘް

ޖަމާކުރީ:
أبو عبد الله عبد الرحيم بن محمد المدني

بسم الله الرحمن الرحيم

ފުރަތަމަ ހަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ހަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((إنما الأعمال بالنيات)) [1]

މާނައީ: "ޢަމަލުތަކަށް ބިނާވަނީ ނިޔަތްތަކުގެ މައްޗަށެވެ."

ދެވަނަ ހަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ހަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((الْمُؤْمِنُ مِرْآةُ الْمُؤْمِنِ)) [2]

މާނައީ: "މުއުމިނަކީ އަނެއް މުއުމިނުގެ މޫނު ބަލާ ލޯގަނޑެވެ."

ތިންވަނަ ހަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ހަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((من بنى لله مسجدا بنى الله له بيتا في الجنة)) [3]

މާނައީ: "اللهއަށްޓަކައި މިސްކިތެއް އަޅައިފިމީހާއަށްޓަކައި، ސުވަރުގޭގައި ގޭގެއް އެއިގާރު ބިނާކުރައްވާނެއެވެ."

---

1 متفق عليه

2 رواه أبو داود في السنن والبخاري في أدب المفرد

3 متفق عليه

ހަތަރުވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((كل معروف صدقة)) [4]

މާނައީ: "ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކީވެސް ޞަދަޤާތެކެވެ."

ފަސްވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((الرَّاحِمُوْنَ يَرْحُمُهُمُ الرَّحْمنُ، إِرْحَمُوا مَنْ فِيْ الأَرْضِ، يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ)) [5]

މާނައީ: "الله ރަޙުމުކުރާ މީހުންނަށް ރަޙުމުކުރައްވާނެއެވެ. ބިންމަތީގައިވާ މީހުންނަށް ރަޙުމުކުރާށެވެ. އުޑުގައިވާ ފަރާތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަޙުމުކުރައްވާނެއެވެ."

ހަވަނަ ޙަދީޘް:

ޖަރީރު ބިން ޢަބްދުالله ﵁ ރިވާކުރައްވައެވެ.

((بَايَعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى إِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلِمٍ)) [6]

---

4 رواه البخاري: 6021

5 رواه الترمذي: (1924) و أحمد في المسند (6494)

6 متفق عليه

މާނައީ: "ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމަށާއި ޒަކާތްދިނުމަށާއި އަދި ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް ނަސޭހަތްދިނުމުގެ މައްޗަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބައިޢަތު ހިއްޕެވީމެވެ."

ހަތްވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.

((فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَجَارِهِ تُكَفِّرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّدَقَةُ وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنْ الْمُنْكَرِ)) [7]

މާނައީ: "އެމީހަކު އިމްތިޙާނުކުރެވޭ ފިތުނަތަކަކީ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނާއި މުދަލާއި ދަރިންނާއި އަދި އަވަށްޓެރިންނެވެ. އެ (ފިތުނަތައް) ނަމާދާއި ރޯދައިންނާއި ޞަދަޤާތުންނާއި އަދި ހެޔޮކަންކަމަށް އަމުރުކުރުންނާއި އަދި ނުބައިކަންކަމުން މަނާކުރުމުން ފޮހެދެއެވެ."

އަށްވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ .

((وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ وَنَهْيٌ عَنْ مُنْكَرٍ صَدَقَةٌ)) [8]

މާނައީ: "އަދި ހެޔޮކަންކަމަށް އަމުރުކުރުމަކީ ޞަދަޤާތެކެވެ. އަދި ނުބައިކަންކަމުން މަނާކުރުމަކީ ޞަދަޤާތެކެވެ."

---

7 متفق عليه

8 رواه مسلم: 1006

ނުވަވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((فَإِذَا أَتَيْتُمْ إِلَى الْمَجَالِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهَا قَالُوا وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ قَالَ غَضُّ الْبَصَرِ وَكَفُّ الْأَذَى وَرَدُّ السَّلَامِ وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيٌ عَنْ الْمُنْكَرِ)) [9]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން އިށީންނަން (މަގުމަތީގައިވާ އިށީންނަ ތަނަކަށް) އަތުވެއްޖެނަމަ، މަގަށް އޭގެ ޙައްޤު ދޭށެވެ." ޞަޙާބީ ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަދި މަގުގެ ޙައްޤަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ބެލުން ތިރިކުރުމެވެ. އަދި (މީސްތަކުންނަށް) އުނދަގޫ ދިނުމުން ދުރުވުމެވެ. އަދި ސަލާމަށް ރައްދުދިނުމެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަންތަކުން މަނާކުރުމެވެ."

ދިހަވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ .

((مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ)) [10]

މާނައީ: "ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް މުންކަރެއް(ނުބައިކަމެއް) ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހެއްގެ އަތުން އެކަމެއް ބަދަލުކުރާށެވެ. ފަހެ އެކަމަށް ކުޅަދާނަ ނުވެއްޖެނަމަ އެމީހެއްގެ ދުލުންނެވެ.(ދުލުން ބަދަލުކުރާށެވެ.) އަދި އެކަމަށް ކުޅަދާނަ ނުވިނަމަ އެމީހެއްގެ ހިތުންނެވެ. (ހިތުން ކުށްވެރިކުރާށެވެ.) އަދި އެއީ އީމާންކަމުގެ އެންމެ ދެރަމިންވަރެވެ."

---

[9] رواه البخاري و مسلم.

[10] رواه مسلم: 49

އެގާރަވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنْ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ)) [11]

މާނައީ: "އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގެ ދަށުގައި ތިމަންކަލާނގެ ފުރާނަފުޅު ވާ ފަރާތްގަސަންދެއްވައި ހުވާކުރައްވަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރާހުރިކަމެވެ. އަދި ނުބައިކަންތަކުން މަނާކުރާހުރިކަމެވެ. ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް اللهގެ ފަރާތުން ޢަޛާބެއް އައުން ގާތްވެދާހުއްޓެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއަށް ދުޢާކޮށްފިޔަސް އިޖާބަ ނުކުރެވޭ ހުއްޓެވެ."

ބާރަވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((إِنَّ أَوَّلَ مَا دَخَلَ النَّقْصُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُولُ يَا هَذَا اتَّقِ اللَّهَ وَدَعْ مَا تَصْنَعُ فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَكَ ثُمَّ يَلْقَاهُ مِنْ الْغَدِ فَلَا يَمْنَعُهُ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ أَكِيلَهُ وَشَرِيبَهُ وَقَعِيدَهُ فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَ اللَّهُ قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ)) [12]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ފުރަތަމަ ބަނީ އިސްރާއީލު (ބާގައިގެ) މީހުންނަށް އައި (ދީނީގޮތުން) އުނިކަމަކީ އެބައިމީހުން މީހާ ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ ބުނެއެވެ. އޭ މިހިރަ اللهއަށް ތަޤުވާވެރިވާށެވެ. އަދި މިކަމާ ކަންތައް ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ކަލެއަށް ކުރުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އެއަށްފަހު އޭނާ ފަހުން އަނެއްކާވެސް އެމީހާ ބައްދަލުވެއެވެ.

[11] رواه الترمذي (2169) و ابن ماجه (4004)

[12] رواه أبو داود. 4336

އަދި އޭނާ (ކުރިން މަނާކުރިފަދައިން އުމުންކަރާމުގެ) އެންބައިކަމުގެ މައްޗަށް މަނާނުކުރެއެވެ. އެއީ އޭނާއާއި އެކު ކައި ބޯއި މަޖިލިސްކޮށް އުޅުއްވުމަށް ޙަލާލެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އެފަދައިން ކަންތައް ކުރުމުން، الله ﷻ އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަށް އަސްއްބަހައްގެ ހިތްތަކާއި އެކު ބައްޓާއިދުރު، ހިތްހަރުބައްކަދުގައި ތެރޭވިއެވެ."

ތޭރަވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((الْأَنْصَارُ لَا يُحِبُّهُمْ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا يُبْغِضُهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ فَمَنْ أَحَبَّهُمْ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ)) [13]

މާނައީ: "އަންޞާރުބޭކަލުން ދެކެ މުއުމިނުން ފިޔަވާ ލޯބިނުވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންދެކެ މުނާފިޤުން ފިޔަވާ ރުޅިއަރާ ނުހުއްޓެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވާމީހާދެކެ الله ﷻ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ދެކެ ރުޅިއަރައިމީހާ ދެކެ، ﷻ ކޯފާވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

ސާދަވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((لَيَبْلُغَنَّ هَذَا الْأَمْرُ مَا بَلَغَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ* وَلَا يَتْرُكُ اللَّهُ بَيْتَ مَدَرٍ وَلَا وَبَرٍ إِلَّا أَدْخَلَهُ اللَّهُ هَذَا الدِّينَ)*أي: ما طلع عليه الليل و النهار.)) [14]

[13] رواه البخاري(3572) و مسلم (75)

[14] رواه الإمام أحمد في المسند: (16509). قال الهيثمي: رجال أحمد رجال الصحيح. (مجمع الزوائد: 14/6)

މާނައީ: "ދުވާލާއި ރޭގަނޑު އުޅެނީ ކަމަކަށް އަރާއްޔާތު ކަންތަކު ތިޔަކަން މިދީން ފުރިހަމަވެއްޖެ. އަދި الله سبحانه وتعالى މިދީން ނުވަތަ ދަރަޖަ އެއްވެސް ގެއްލުންވާނެއެވެ. އެއީ (ވަޙީން ބިނާކޮށްފައިވާ)ގެ މަތީގައި އަދި (އާދަމީގެ ރައްޔިތުން ނުވަތަ ސަހަރާތަކުގެ) ރަޙުމަތްތަކުން ގެއްލިގެންދާއިރުވެސް ދެއްވާ." (އެބަހީ: ރައްކާތެރި އަދި ސަހަރާތަކުގެ ރަޙުމަތްތަކާ ގެތަކަށްވެސް، ހުރިހާ ފެންވަރުގެ ގެތަކަށްވެސް މިދީން ވަންނާނެއެވެ.)

ފަނަރަ ވަނަ ޙަދީޘް

((عن عبد الله بن عمر قال: قال رجل في غزوة تبوك في مجلس: ما رأينا مثل قرائنا هؤلاء، أرغبَ بطونًا، ولا أكذبَ ألسنًا، ولا أجبن عند اللقاء! فقال رجل في المجلس: كذبتَ, ولكنك منافق ! لأخبرن رسول الله صلى الله عليه وسلم، فبلغ ذلك النبي صلى الله عليه وسلم ونزل القرآن. قال عبد الله بن عمر: فأنا رأيته متعلقًا بحَقَب ناقة رسول الله صلى الله عليه وسلم تَنْكُبه الحجارة, وهو يقول: " يا رسول الله، إنما كنا نخوض ونلعب!"ورسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: أَبِاللهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ * لا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ)) [15]

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ރިވާކުރައްވައެވެ. ތަބޫކު ހަނގުރާމައިގައި އެތަނުން ބައެއްގެ ތެރޭގައި މީހަކު ބުންޏެވެ. ތިމަންމެންގެ މިޤާރީވާއުގެ މިބައިމީހުން (ނަބިއްޔާގެ ސަޙާބީންނަށް ނިސްބަތްކޮށް މި) ފަދަ ބަޔަކު މިހާތަނަށް ނުދެކެމެވެ. އެބައިމީހުންގެ އެންމެ ސަގާފުކަންބޮޑި އެބައިމީހުން ބަސްގެތެރޭ ދޮގުހަދައެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު ދޮގުވެރި ބަޔަކު ނުވެއެވެ. އަދި ބިރުގަންނައި ބައްދަލުވާނިދާ އެހަށްވުމު ފިލައިބައްދަލުވެއްޖެ.

---

15 رواه ابن أبي حاتم في تفسيره والطبري وصححه أحمد شاكر. (334/14)

ދެންއެތަނުގައިވީ އެހެން މީހަކު ބުންޏެވެ. "ކަލޭ ދޮގު ހަދައިފިއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާއީ މުނާފިޤެކެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ތިކަމުގެ ޚަބަރު ހަމަކަށަވަރުން ދޭހުނީމެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް އެހަބަރު ދިނުމަށް ގޮހައްޖެއެވެ. އަދި ޤުރުއާނުން (އާޔަތްތަކެއް އެކަމާ ގުޅިގެން) ބާވައިލެއްވިއެވެ." ދެން ޢަބްދުﷲ ބްނު ޢުމަރު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންބޭކަލުން އެހެން ބުނި މީހާ ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޖަމަލުގެ ވާގަނޑުގައި އެޅިގަނެގެންވާގޮތު އޭނާގެ ފައި ހިލަތަކުގައި (ބިންމަތީގައި) ދުވުމުންދާ ހާލު ދެކެވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި އޭނާ ބުނަމުންދިޔައެވެ. "ތިމަންމެން ހުރީ މަޖާކުރުމަށްޓަކައި ކުޅެކުޅެމުން އެކަންކުރަމުންނެވެ."

އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައެވެ.

"أَبِاللهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ * لا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ .

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން މަލާމާތްކޮށްލުނީ ﷲ އާއި އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި އަދި ރަސޫލާއަށް ހެއްޔެވޯ؟ އުޒުރުނުދައްކާށެވެ. އީމާންވުމަށްފަހުގައި ތިޔަބައިމީހުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ."

ސޯޅަވަނަ ޙަދީޘް

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمَدْحُ مِنْ اللَّهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ)) [16]

މާނައީ: "އެއްވެސް މީހަކު ﷲ (سبحانه وتعالى) އަށް ވުރެ ބޮޑަށް މަދަޙަ (ޘަނާ) އަށް ލޯބިންކުރައްވައެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ ނަފުސަށް މަދަޙަ ވަޙިކުރައްވާފައިވެއެވެ."

[16] متفق عليه(رواه البخاري: (4922، 6968) و رواه مسلم و هذا لفظه (2760)

ސަތާރަވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((أَيُّمَا رَجُلٍ قَالَ لأَخِيهِ يَا كَافِرُ. فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا)) [17]

މާނައީ: "މީހަކު އޭނާގެ އަޚާގެ މައްޗަށް އޭ ކާފިރޭ ބުނެފިނަމަ، ފަހެ އެބަސް އެމީހުން އެކަކުގެ މައްޗަށް ދާހުރިކަމެވެ."

އަށާރަވަނަ ޙަދީޘް:

ޢަބްދު الله (ބުނު މަސްޢޫދު) رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ:

((سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ ؟ قَالَ: «أَنْ تَجْعَلَ لِلهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ» قُلْتُ: إِنَّ ذَلِكَ لَعَظِيمٌ)) [18]

މާނައީ: "އަހުރެން الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރީމެވެ: 'الله ގެ ޙަޟްރަތުގައި އެންމެ ބޮޑު ފާފައަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟' ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'އެކަލާނގެ މިސާ ކަލޭ ހައްދަވާފައިވާއިރު، މިސާ އެކަލާނގެއަށް ބައިވެރިޔަކު ލެއްވުމެވެ.' އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ: 'ހަމަކަށަވަރުން ސް އެކަންތައް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ."

ނަވާރަވަނަ ޙަދީޘް

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

---

[17] رواه البخاري 6104 في صحيحه

[18] متفق عليه. (رواه البخاري: 4477, و مسلم: 86)

((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَلَدِهِ وَوَالِدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ.)) [19]

މާނައީ: "އޭނާގެ ދަރިންނާއި އޭނާގެ މައިންބަފައިންނާއި އަދި އެންމެހާ މީސްތަކުންނަށްވުރެ ބޮޑަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އެމީހެއްގެ ގާތުގައި ލޯބިވެރިކަން ބޮޑުވެގެން ނުވާހައި ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެކަކުވެސް އީމާންނުވާނެއެވެ."

ވިހިވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً)) [20]

މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން ފޮނުވާށެވެ. (އެއީ) އަދި އާޔަތެއްގެ މިންވަރު ވިޔަސް އެވެ."

އެކާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا اؤْتُمِنَ خَانَ)) [21]

މާނައީ: "މުނާފިޤުންގެ ޢަލާމާތް ތިނެކެވެ. ވާހަކަ ދައްކާއިރުނަމަ ދޮގު ހަދައެވެ. އަދި ވަޢުދުވެއްޖެނަމަ ޚިލާފުވެއެވެ. އަދި އަމާނާތެއް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ޚިޔާނާތްތެރިވެއެވެ."

[19] رواه البخاري 15, ومسلم: 44

[20] رواه البخاري 3461

[21] رواه البخاري: 6095

ބާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللهِ فَقَدْ أَشْرَكَ)) [22]

މާނައީ: "ﷲ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއް ގަންދީ ހުވާކުރާމީހާ، ފަހަ ޝަރީކުކޮށްފިއެވެ."

ތޭވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

((أَنَّ رَجُلًا، أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَلَّمَهُ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ، فَقَالَ: مَا شَاءَ اللهُ وَشِئْتَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَجَعَلْتَنِي لِله عَدْلًا ؟ قُلْ: مَا شَاءَ اللهُ وَحْدَهُ.)) [23]

މާނައީ: "މީހަކު ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އައިސް އެއްކަމެއްގެ ވާހަކައި ވާހަކަދައްކަމުން ބުނެއެވެ: 'ﷲ އިރާދަކުރައްވިގޮތް އަދި ކަލޭގޭ ގޮތް އެކަމެއްވިއްޖެއެވެ.' އެހިނދު ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'ކަލޭއަހަރެން ހަމަކުރީހެއްޔެވެ! މިޘްލުކަމެއްގޮތުގައި ﷲ އާއި އެއްވަރު ފަރާތެއްކަމުގައި ތިބާ ހެދީހެއްޔެވެ!؟ ބުނާށެވެ: ﷲ އެކަނި އިރާދަކުރައްވާ ގޮތެވެ."

ސައުވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

---

22 رواه أبو داود:3251 والترمذي: 1535

23 رواه ابن ماجه: 2117، والنسائي في السنن الكبرى: 10759، وأحمد: 2561

((مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ.)) [24]

މާނައީ: "ތަމީމާއެއް އަޅުވައިފި މީހާ ވަނީ ޝިރުކުކޮށްފައެވެ."

ފަންސަވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ " قَالُوا: وَمَا الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ: " الرِّيَاء)) [25]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެންމެ ބިރުވެރިވެވަޑައިގަންނަވަނީ ކުޑަ ޝިރުކެވެ.' އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ: 'އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކުޑަ ޝިރުކަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟' ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'ދެއްކުންތެރިކަމެވެ..."

ސައްބީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ .

((قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِي غَيْرِي، تَرَكْتُهُ وَشِرْكَهُ.)) [26]

މާނައީ: "الله ތަބާރަކަ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައެވެ: 'ތިމަންއިލާހީ ޝަރީކުންތަކުގެ (ބައިވެރިންތަކުގެ) ތެރެއިން ޝިރުކުން (ބައިވެރިވުމުން) އެންމެ ފުދިވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. ތިމަންއިލާހާއި އެހެން ފަރާތެއް ބައިވެރިކުރާ

---

[24] رواه أحمد: 17422

[25] رواه أحمد: 23630، والطبراني في المعجم الكبير: 4301

[26] رواه مسلم في صحيحه: 2985 .

ބާކުގައި ޢަމަލެއްކޮށްފި މީހާ ޢަމަލާއި އޭނާގެ ޝިރުކު ތިމަންއިލާހު ދޫކޮށްލައްވާނެތެވެ."

ހަތާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَكَفَرَ بِمَا يُعْبَدُ مَنْ دُونِ اللهِ، حَرُمَ مَالُهُ، وَدَمُهُ، وَحِسَابُهُ عَلَى اللهِ.)) [27]

މާނައީ: "(لا إله إلا الله) ކިޔާ، އަދި الله ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން ހުރިހާ ތަކެއްޗަކަށް ކާފަރުވެއްޖެ މީހާގެ މުދަލާއި ލޭ ޙަރާމްވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ޙިސާބު ބެލެވުންވަނީ الله އަށެވެ."

އަށާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ޙައްސާނު ބިން ޢަޠިއްޔާ ﵀ ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

((كَانَ جِبْرِيلُ يَنْزِلُ عَلَى النَّبِيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالسُّنَّةِ، كَمَا يَنْزِلُ عَلَيْهِ بِالْقُرْآنِ)) [28]

މާނައީ: "ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ މައްޗަށް ޤުރުއާނާއިގެން ޖިބްރީލުގެފާނު ފައިބާވަޑައިގަންނަވާ ފަދައިން، ސުންނަތާއިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފައިބާވަޑައިގަންނަވައެވެ".

---

[27] رواه مسلم في صحيحه: 26.

[28] سنن الدارمي: 108 لأبي داود: 536 .، والمراسيل

ނަވާވީސް ވަނަ ޙަދީޘް:

އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنهما ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

((قِيلَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْأَدْيَانِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ؟ قَالَ:"الْحَنِيفِيَّةُ السَّمْحَةُ)) [29]

މާނައީ: "الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ އަށް ދެންނެވުނެވެ: 'ދީންތަކުގެ ތެރެއިން الله އަށް އެންމެ ލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެންވަނީ ކޮން ދީނެއްތޯއެވެ؟' ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: 'ފަސޭހަވެގެންވާ ޙަނީފިއްޔަތެވެ!'

ތިރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ޢުމަރު ބުނު ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

((أَنَّ رَجُلًا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ اسْمُهُ عَبْدَ اللَّهِ، وَكَانَ يُلَقَّبُ حِمَارًا، وَكَانَ يُضْحِكُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ جَلَدَهُ فِي الشَّرَابِ، فَأُتِيَ بِهِ يَوْمًا فَأَمَرَ بِهِ فَجُلِدَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: اللَّهُمَّ العَنْهُ، مَا أَكْثَرَ مَا يُؤْتَى بِهِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ تَلْعَنُوهُ، فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ إلا إِنَّهُ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ)) [30]

މާނައީ: "ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި ޢަބްދު الله އޭ ކިޔުނު މީހަކު އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާއަށް ލަޤަބަކަށް ޙިމާރު އޭ ކިޔައެވެ. އަދި އޭނާ الله ގެ ރަސޫލާ ﷺ ހިނިވަރުކުރައްވާ ކަންތައް ކުރައްވައެވެ. އަދި ރާބުއިމުގެ ސަބަބުން ނަބިއްޔާ ﷺ އޭނާގެ ގައިގައި ވަޅި ހައްދު ޖައްސަވާފައިވެއެވެ. ދުވަސް އެއްދުވަހަކު (ރާބުއިމާ) އޭނާ (ރާބުއިގެން) ގެނެވި، އޭނާގެ ގައިގައި ހައްދު ޖެހުނެވެ.

[29] رواه أحمد في المسند: 2107 .

[30] رواه البخاري في صحيحه: 6780 .

ދެން ޤައުމުގެ މީހަކު ބުނެފިއެވެ: 'الله އެވެ! އާދަމަން ދަރިކަލުން ވާކޮށްފިއެވެ! އެކަލުގެއި އާނާ ގެނޫވ ފަހަރުގެ ވިސްނަކާމާއެވެ!' އެރިސްކު ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ: 'ޢިލްމަށްރިވެން އާދަމަން ދަރިކަލުން ނުބޫނެއެވެ! ފަހެ الله ގަސްދީ ބުނަމުއެވެ! އާނާ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކޭ ލޯބިވާކަން މެނުވީ ތިމަންކަލޭގެފާނު އާނާގެ ކިބައިން ދުނިޔޭގައި ނުވެއެވެ..."

އެއްތިރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ޔަޙްޔާ ބިން އަބީ ކަޘީރު رحمه الله ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

((لاَ يُسْتَطَاعُ الْعِلْمُ بِرَاحَةِ الْجِسْمِ)) [31]

މާނައީ: "ހަށިގަނޑަށް އަރާމު ދީގެން ޢިލްމު ނުލިބޭ ކަމެވެ."

ބައްތިރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((إنَّ مِنَ البيَانِ لَسِحْرًا)) [32]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ބަޔާންކުރުމުގައި ސިޙުރުވާކަން ކަށަވަރެވެ."

ތޭއްތިރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

[31] رواه مسلم في صحيحه: 224

[32] رواه البخاري في صحيحه: 5146

((إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلاَمِ النُّبُوَّةِ الأُولَى :إِذَا لَمْ تَسْتَحِي فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ)) 33

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ކުރީގެ ނަބީބޭކަލުންގެ ކިބައިން މީސްތަކުންނަށް ފޯރާފައިވާ ބަސްތަކުގެ ތެރޭގައި: ތިބާ ލަދުވެތި ނުވާނަމަ ބޭނުންކަމެއް ކުރާށެވެ." (އެބަހީ ލަދު ނުގަންނަންޏާ ކޮންމެ ވަރަ ކަމެއްވިޔަސް ދެން ކޮށްފާނެއެވެ.)

ހަތަރުތިރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((حَدُّ السَّاحِرِ ضَرْبَةٌ بِالسَّيْفِ)) 34

މާނައީ: "ސިޙުރުވެރިޔާގެ ޙައްދަކީ ކަނޑީގެ އެޅިފަހަރެއް ޖެހުމެވެ." (ތިރުމިޛީ ރިވާކުރެއްވިއެވެ.)

ފަސްތިރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((بعثت إلى الأَحْمَرَ وَالأَسْوَدَ.)) 35

މާނައީ: "ތިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވެވީ ކަޅުމީހުންނާއި ރަތްމީހުންގެ ގާތަށެވެ." (އެބަހީ: އިންސީންނާއި ޖިންނިންނާއި، ޢަރަބިންނާއި ޢަޖަމިން އެންމެހާ ޚަލްޤުތަކުންގެ ގާތަށެވެ.)

---

[33] رواه البخاري في صحيحه: 6120 .

[34] رواه الترمذي في السنن: 1460 .

[35] رواه مسلم في صحيحه: 521.

ސަތިރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ: أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ، وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ، وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا، وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً، وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ.)) [36]

މާނައީ: "ހަ ކަމަކުން ނަބިއްޔުންގެ މައްޗަށް މިމަންކަލޭގެފާނު މާތްކުރެއްވުނެވެ. މިމަންކަލޭގެފާނަށް ޖަވާމިޢުލް ކަލިމު (ގިނަ ފުން މާނަތައް އެކުލެވިގެންވާ ކުރު ބަސްފުޅުތައް) ދެއްވުނެވެ. އަދި (ޢަދުއްވުންގެ ހިތްތައް) ބިރުގަތުމުން މިމަންކަލޭގެފާނަށް ނަޞްރުދެއްވުނެވެ. އަދި ޣަނީމާ މުދާ މިމަންކަލޭގެފާނަށް ހުއްދަކުރެއްވުނެވެ. އަދި ބިމަކީ ޠާހިރު (ނަމާދުކުރުން ހުއްދަވެގެންވާ) މިސްކިތަކުގައި މިމަންކަލޭގެފާނަށް ލެއްވުނެވެ. އަދި މިމަންކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވީ ހުރިހާ ޚަލްޤުތަކުގެ ގާތަށް. އަދި މިމަންކަލޭގެފާނު ދުލުވިރުކުރައްވާ ނަބިއްޔުން ޚަތިމުކުރެއްވުނެވެ."

ސަތުރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ޖާބިރު ބިން ޢަބްދިﷲ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ:

((أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكِتَابٍ أَصَابَهُ مِنْ بَعْضِ أَهْلِ الْكُتُبِ، فَقَرَأَهُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَغَضِبَ وَقَالَ: " أَمُتَهَوِّكُونَ فِيهَا يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ جِئْتُكُمْ بِهَا بَيْضَاءَ نَقِيَّةً، لَا تَسْأَلُوهُمْ عَنْ شَيْءٍ فَيُخْبِرُوكُمْ بِحَقٍّ فَتُكَذِّبُوا بِهِ، أَوْ بِبَاطِلٍ فَتُصَدِّقُوا بِهِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ مُوسَى كَانَ حَيًّا، مَا وَسِعَهُ إِلَّا أَنْ يَتَّبِعَنِي.)) [37]

---

[36] رواه مسلم في صحيحه: 523

[37] رواه أحمد في المسند: 15156

މާނައީ: "ފޮތުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ބަޔަކުގެ ކައިރިން ހޯދި ފޮތެއް
ހިފައިގެން ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް
ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެފޮތް ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް
ކިޔަވާދެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނު ކޯފާއިސްވެލެއްވިއެވެ. އަދި ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ:
އޭ ޚައްޠާބުގެ ދަރިކަލުނޭވެ! (ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިން އެބައިމީހުންގެ ދީނާއި
ފޮތާއިމެދު ހައިރާންކަމުގައި ދުއަތަން ކިރިކިރިތިބި ފަދައިން
ތިޔަބައިމީހުންވެސް) އެކަމުގައި ހައިރާންކަމުގައި ދުއަތަން ކިރިކިރިވަނީ
ހެއްޔެވެ؟! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ފަރާތް ގަސަމްކޮށް
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެޝަރީޢަތާއިގެން ތިޔަބައިމީހުންގެ
ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވީ ސާފު ހުދު (ބަޔާންވެގެންވާ) ބާވަތުގައެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ ގާތުން ކަމަކުން ސުވާލުނުކުރާށެވެ. ދެން
އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޙައްޤުގޮތުން ހަބަރުދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުން
އެކަންތައް ދޮގުކުރުން ނުވަތަ އެބައިމީހުން ބާޠިލުން ހަބަރުދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުން
އެކަންތައް ތެދުކުރެވިދާނެއެވެ. އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސުވާ
ފަރާތް ގަސަމްކޮށްގެން މޫސާ ދިރިހުންނެވި ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް
ތަބާވުން ނޫންގޮތެއް އެކަލޭގެފާނަށް ތަނަވަސްވެގެންނުވާނެއެވެ."

އަށާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ، وَلَا نَصْرَانِيٌّ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ، إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ)) [38]

މާނައީ: "މުޙައްމަދުގެފާނުގެ ނަފްސުފުޅު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ފަރާތް
ގަސަމްކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ! މިއުއްމަތުން އެއްވެސް މީހަކު -ޔަހޫދީއެއްވިޔަސް

[38] رواه مسلم في صحيحه: 153.

ނަޞޭޙަތެއްވިޔަސް- ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއަހާ، ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމަކާއިގެން ފުރުއްވުން ކަންތިޔަކަށް އީމާންކަމާ ހާލު އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ، ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ތެރެއިން މެނުވީ އޭނާ ނުވެއްދެވޭ."

ނަވާތިރީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((لاَ تَأْكُلُوا بِالشِّمَالِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِالشِّمَالِ)) [39]

މާނައީ: "ވާއަތުން ނުކާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ވާތުން ކާނީ ޝައިޠާނާއެވެ."

ސާޅީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((دَعْ مَا يُرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يُرِيبُكَ)) [40]

މާނައީ: "ތިބާއަށް ޝައްކުވާ ކަމެއް، ޝައްކުނުވާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ދޫކޮށްލާށެވެ."

އެކާޅީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

---

[39] رواه مسلم في صحيحه: 2019 .

[40] رواه الترمذي (2520) وصححه .

((مِنْ حُسْنِ إسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيه)) [41]

މާނައީ: "މީހެއްގެ އިސްލާމްކަން ރިވެތިކަމުގެ ތެރެއިން އޭނާއާ ނުބެހޭ ކަންކަމާ ނުބެހުން ހިމެނިގެންވެއެވެ."

ބާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْت، وَأَتْبِعْ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقْ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ)) [42]

މާނައީ: "ތިބާގެ ކޮންމެ ތަނެއްގައިވިޔަސް ﷲ އަށް ތަޤުވާވެރިވާށެވެ. އަދި ނުބައިކަމެއް ކުރުމަށްފަހު ހެޔޮކަމެއް ކުރާށެވެ. އޭރުން ނުބައިކަން ފޮހެވިގެންދާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންނާއި ދެކު ހެޔޮ އަޚްލާޤުން މުޢާމަލާތްކުރާށެވެ."

ތޭވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((إنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ)) [43]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން ގޯސްވެގެން ކުރެވޭ ކަންކަމާއި ހަނދާންނެތިގެން ކުރެވޭ ކަންކަމާއި އަދި އެކަންކަމުގެ މައްޗަށް މަޖުބޫރުކުރެވިގެން ކުރެވޭ ކަންކަން ޢަފޫކުރައްވައިފިއެވެ."

---

[41] رواه الترمذي (2318) و حسنه, وابن ماجه (3917)

[42] رواه الترمذي (1987) و حسنه

[43] رواه ابن ماجه (2045) و حسنه النووي .

ހަތަރުސާޅީސްވަނަ ޙަދީޘް:

އަބޫ އައްޔޫބުލް އަންޞާރީ ﵁ ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((أَنَّ أَعْرَابِيًّا عَرَضَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم فِي مَسِيرِهِ، فَقَالَ: أَخْبِرْنِي مَا يُقَرِّبُنِي مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ؟ قَالَ: تَعْبُدُ اللَّهَ وَلاَ تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ)) [44]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އަޢްރާބީއެއްގެ މީހަކު ނަބިއްޔާ ﷺ ދަތުރު ވަމީގައިވަނިކޮށް އައިސް ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެއާއި ކައިރިކޮށްދޭނެ އަދި ނަރަކައިން ދުރުކޮށްދޭނޭ ކަމެއް ޚަބަރުދެއްވާށެވެ. ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "اللهއަށް އެކަނިވަންތަކޮށް އަޅުކަންކުރާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރާށެވެ. އަދި ނަމާދު ޤާއިމުކުރާށެވެ. އަދި ޒަކާތް ދޭށެވެ. އަދި ރަޙިމުގެ ގުޅުން ގުޅާށެވެ."

ފަސްސާޅީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا الرَّحْمَنُ، وَأَنَا خَلَقْتُ الرَّحِمَ، وَاشْتَقَقْتُ لَهَا مِنَ اسْمِي، فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلْتُهُ، وَمَنْ قَطَعَهَا بَتَتُّهُ)) [45]

މާނައީ: "الله ޢައްޒަ ވަޖައްލަ ވިދާޅުވިއެވެ: ތިމަން الله އަކީ އައްރަޙްމާނެވެ. އަދި ރަޙިމު އުފެއްދެވީ ތިމަންކަލާނގެއެވެ. އަދި ރަޙިމަށް ނަން ދެއްވީ ތިމަން اللهގެ ނަންފުޅުން ނެގިފައިވާ ނަމަކުންނެވެ. ރަޙިމުގެ ގުޅުން ގުޅުވައިފިމީހާ ތިމަން الله ގުޅުން ބާއްވަވާނެއެވެ. އަދި ރަޙިމުގެ ގުޅުން ކަނޑައިފިމީހާ ތިމަން الله ގުޅުން ކަނޑުއްވާނެއެވެ."

---

44 رواه البخاري في الادب المفرد: 49 وصححه الألباني .

45 رواه البخاري في الأدب المفرد (53) وصححه الألباني .

ސަބާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުاللّٰه ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَأَنْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ)) [46]

މާނައީ: "ފަހެ އެމީހެއްގެ ރިޒްޤު ތަނަވަސްވުމާއި އަދި އުމުރު ދިގުވުމަށް އެދޭ މީހާ ފަހެ ރަޙިމުގެ ގުޅުން ގުޅުވާށެވެ."

ސަތާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުاللّٰه ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((إِنَّ اللَّهَ يُوصِيكُمْ بِأُمَّهَاتِكُمْ، ثُمَّ يُوصِيكُمْ بِأُمَّهَاتِكُمْ، ثُمَّ يُوصِيكُمْ بِآبَائِكُمْ، ثُمَّ يُوصِيكُمْ بِالأَقْرَبِ فَالأَقْرَبِ.)) [47]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه ތިޔަބައިމީހުންގެ މަންމައިންނަން ހެޔޮކޮން ހިތުމަށް ވަސިއްޔަތްކުރައްވައެވެ. އަދި އެއަށްފަހުވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ މަންމައިންނަން ހެޔޮކޮން ހިތުމަށް ވަސިއްޔަތްކުރައްވައެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕައިންނަން ހެޔޮކޮން ހިތުމަށް ވަސިއްޔަތްކުރައްވައެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އާއިލާގުން އަދި އާއިލާގުން އެންމެ ގާތްމީހުންނަން ހެޔޮކޮން ހިތުމަށް ވަސިއްޔަތްކުރައްވައެވެ."

އަށާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުاللّٰه ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

---

[46] رواه البخاري في الأدب المفرد (56) وصححه الألباني .

[47] رواه البخاري في الأدب المفرد (60) وصححه الألباني .

((لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَحِمٍ)) [48]

މާނައީ: "ރަޙިމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލާމީހާ ސުވަރުގެ ނުވަންނަ ހުއްޓެވެ."

ސަތާވީސްވަނަ ހަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ހަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ، وَلَكِنَّ الْوَاصِلَ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا)) [49]

މާނައީ: "އެއްޗެހި ދޭމީ ބަދަލުގައި ގޮތުން ރަޙިމުގެ ގުޅުން ގުޅާ މީހާއަކީ އަދި ރަޙިމުގެ ގުޅުން ގުޅާމީހާއެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ރަޙިމުގެ ގުޅުން ގުޅާ މީހާއަކީ ގުޅުން ކަނޑާލާމީހާ ގުޅުން އިއާދަކޮށް ގުޅާ މީހާއެވެ."

އަށާވީސްވަނަ ހަދީޘް:

އިބްނު ޢައްބާސް ﵄ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

((أَنَّ رَجُلاً قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ أُمِّي تُوُفِّيَتْ وَلَمْ تُوصِ، أَفَيَنْفَعُهَا أَنْ أَتَصَدَّقَ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ)) [50]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ނަބިއްޔާއަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. "އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނާގެ މަންމަ ނިޔާވެއްޖެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ވަޞިއްޔަތެއް ނުކުރައްވައެވެ. އޭނާގެ ނަމުން ޞަދަޤާތެއްދިނުމަކީ އޭނާއަށް ފައިދާވާނެ ކަމެއްތޯއެވެ؟ ނަބިއްޔާ ﷺ ހަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "އާއެކެވެ.""

---

[48] رواه البخاري في الأدب المفرد (64) وصححه الألباني.

[49] رواه البخاري في الأدب المفرد (68) وصححه الألباني .

[50] رواه البخاري في الأدب المفرد (39) وصححه الألباني .

އެކާވަންނަވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((إِنَّ أَبَرَّ الْبِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ)) [51]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އެންމެ ހެޔޮކޮށްހިތާ ހެޔޮކޮށް ހިތުމަކީ އޭނާގެ ބައްޕަ ލޯބިކުރި މީހުންނަށް ލޯބިކުރުމެވެ."

ބާވަންނަވަނަ ޙަދީޘް:

ޢާއިޝާ رضي الله عنها ރިވާކުރައްވައެވެ. ތިމަންކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.

((يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ، فَإِلَى أَيِّهِمَا أُهْدِي ؟ قَالَ: إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكِ بَابًا)) [52]

މާނައީ: "އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންކަމަނާއަށް ދެ އަވަށްޓެރިއެއް ވެއެވެ. އެމީހުން ހަދިޔާ ދޭނީ ކޮން އަވަށްޓެރިޔަކަށް ހެއްޔެވެ؟ "ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިކަމަނާއާ (ތިކަމަނާގެ ދޮރާ) އެންމެ ދޮރު ކައިރި އަވަށްޓެރިޔާއަށެވެ."

ތޭވަންނަ ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول اللّه صلى الله عليه وسلم ، «لا تَقَدَّمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ، ولا يَوْمَيْنِ إلاَّ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْماً فَلْيَصُمْهُ)) [53]

---

[51] رواه البخاري في الأدب المفرد (41) و صححه الألباني .

[52] رواه البخاري في الأدب المفرد (107) وصححه الألباني .

[53] متفق عليه: رواه البخاري: 1914, رواه مسلم: 1082

މާނައީ: "އަބޫހުރައިރާ ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ރޯދަމަހަށް އެއްދުވަސް ނުވަތަ ދެދުވަސް ކުރިން ރޯދަހިފަން ނުފެށޭނެއެވެ. އެއީ ހިފަމުން އައި ރޯދައެއް ހިފާ މީހާ ފިޔަވައިއެވެ. ފަހެ އެމީހަކު އެރޯދަ ހިފާށެވެ."

ފަންސާސްހަތަރު ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عبد اللَّه بن عمر رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم يقولُ: «إذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ)) [54]

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން އެކަކަށްވާގޮތުން ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާ އަޑު އަހިފީމެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން ހަނދު ފެނިއްޖެނަމަ ރޯދަހިފާށެވެ. އަދި ހަނދު ފެނިއްޖެނަމަ ރޯދަވީއްލާށެވެ. އަދި ވިލާބޮޅެއްޖެނަމަ (ވިއްސާރަވެއްޖެނަމަ ޝަޢުބާން މަހުގެ ތިރީސް) ދުވަސް ފުރިހަމަކުރާށެވެ."

ފަންސާސްފަސް ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أنس بن مالك -رضي الله عنه- قال: قال رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم: «تَسَحَّرُوا، فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً)) [55]

މާނައީ: "އަނަސް ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން އެކަކަށްވާގޮތުން ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަ ބައިމީހުން ހާރުކާށެވެ. ހާރުގެ ކާއެއްޗުގައި ބަރަކާތްވެއެވެ."

---

[54] متفق عليه: رواه البخاري: 1900, رواه مسلم: 1080

[55] (متفق عليه: رواه البخاري: 1923, ومسلم: 1095)

ސަތާވަންނަ ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أنس بن مالك رضي الله عنه، عن زيد بن ثابت رضي الله عنه قال: «تَسَحَّرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلاةِ. قَالَ أَنَسٌ: قُلْت لِزَيْدٍ: كَمْ كَانَ بَيْنَ الأَذَانِ وَالسَّحُورِ؟ قَالَ: قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً)) [56]

އަނަސް ﵁ އަދި ޒައިދު ބިން ޘާބިތު ﵁ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއިއެކު ތިމަންބޭކަލުން ހާރުކައިމެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދަށް ތެދުވެއްޖައީމެވެ." އެއަށްފަހު އަނަސް ވިދާޅުވިއެވެ. "ޒައިދަށް ދަންނަވައީމެވެ. ބަންގިއާއި ހާރުކެއުމާއި ދެމެދުގައިވީ ކިހާ ވަގުތެއް ވީހެއްޔެވެ؟" ޒައިދު ވިދާޅުވިއެވެ.: "ފަންސާސް އާޔަތުގެ (ކިޔަވާހާ) މިންވަރެވެ."

ސަށާވަންނަ ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عائشةَ، وَأُمِّ سَلَمَةَ رضي الله عنهما، «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ)) [57]

މާނައީ: "ޢާއިޝާ އަދި އުއްމު ސަލަމާ ﵄ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ އަނބިކަނބަލުންގެ ކިބައިން ޖުނުބުވެރި ހާލުގައި ހުންނަވަނިކޮށް ފަތިސްނަމާދު ވަގުތު ވަދެއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އުޅުއްވާފައި (ފަތިސް ވަގުތު ވަންދެންވެސް) ހިނައިގަންނަވައި އަދި ރޯދަ ހިފެއްވިއެވެ."

---

[56] (متفق عليه: رواه البخاري:575، 1921, ومسلم: 1097)

[57] (متفق عليه: رواه البخاري: 1926, ومسلم: 1109)

އަށާވަންނަ ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ، فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ)) [58]

މާނައީ: "އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ރޯދައަށް ހުންނަ މީހާ ހަނދާން ނެތިގެން ކާއި ނުވަތަ ބޯއެ ހަދައިފިނަމަ، ފަހެ (ހަނދާންވުމުން) އޭނާގެ ރޯދަ ފުރިހަމަކުރާށެވެ. ފަހެ ކާންދެއްވައި އަދި ބޮއިންދެއްވާ ފަރާތަކީ الله ކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ."

ފަންސާސްނުވަ ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: «بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلَكْتُ، فقَالَ: «مَا لك؟» قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ، وَأَنَا صَائِمٌ – وَفِي رِوَايَةٍ: أَصَبْتُ أَهْلِي فِي رَمَضَانَ – فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا؟» قَالَ: لا، قَالَ: «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ؟» قَالَ: لا، قَالَ: «فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِيناً؟» قَالَ: لا، قَالَ: فسكت النَّبِيُّ ﷺ، فَبَيْنَمَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ إذ أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ – وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ – قَالَ: «أَيْنَ السَّائِلُ؟» قَالَ: أَنَا، قَالَ: «خُذْ هَذَا، فَتَصَدَّقْ بِهِ». فَقَالَ: عَلَى أَفْقَرَ مِنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَوَاللَّهِ مَا بَيْنَ لابَتَيْهَا – يُرِيدُ الْحَرَّتَيْنِ – أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: «أَطْعِمْهُ أَهْلَكَ)) [59]

الحَرَّة : الأرض تركبها حجارة سود.

---

[58] متفق عليه: رواه البخاري: 1933, ومسلم: 1155

[59] منفق عليه: رواه البخاري: 1936، 1937، ومسلم: 1111

މާނައީ: "އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހުގައި ތިއްބަވަނިކޮށް، ފިރިހެނަކު އަތުވެއްޖެއެވެ. އަދި ބުންޏެވެ. "ތިމަންނާ ހަލާކުވެއްޖެއެވެ." އެހިނދުން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާއަށް ވީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟" އެ ފިރިހެނާ ދެންނެވިއެވެ. "ރަމަޟާން މަހު އަހަރެންގެ އަނބިމީހާއާއި އެކު އެއްދާންކުރެވުނީމެވެ. އަދި ތިމަންނާ ހުރީ ރޯދައިގައެވެ." (އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވަނީ: "ތިމަންނާ ހަލާކުވީމެވެ. އަދި ހަލާކުކުރީމެވެ.") ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "މިނިވަން ކުރާނެ އަޅަކު ތިބާ އަތުހުރިތޯއެވެ؟" އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ." ދެން ބަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ވިދިވިދިގެން ދެމަހު ރޯދަހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ތިބާގެ ހުރިތޯއެވެ؟" އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ." ދެން ބަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ފަސްދޮޅަސް މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ހުރިތޯއެވެ؟" އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. "ނޫނެކެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ހުންނެވިއެވެ. ދެން އެހިނދަކު ތިމަންބޭކަލުން އެގޮތަށް ތިއްބައި ނަބިއްޔާއަށް ކަދުރު އެޅިފައިވާ ޢަރަޤެއް (ބާސްކެޓް ފަދަ މިންކުރުމުގައި ބޭނުންކުރާ ތަށިއެއް) ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް ގެނެސްދެވުނެވެ.. އަދި ބަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ސުވާލުކުރި މީހާ ކޮބައި ހުރީތޯ؟" އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. "ތިމަންނާއެވެ." ދެން ބަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "މި ނަންގަވާށެވެ. އަދި އެ ޞަދަޤާތް ކުރާށެވެ." ދެން އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނާއަށްވުރެ ފަޤީރު މީހުންނަށް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ﷲ ގަސަމްކުރައްވައި ބުނަމެވެ. (މަދީނާގެ ދެފަރާތުގައި އަދި އިރުމަތީގެ) ދެ ބައްޕަރާގެ (ކަޅު ހިލަ ނުވަތަ ދެފަރި ހުންނަ ބިންގަނޑު - ޙައްރާ ދެމެދުގައި ހުންނަ ބިންގަނޑު) ދެމެދުގައި ތިމަންނާގެ ގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށްވުރެ ފަޤީރު އެހެން ގޭގެ އަހުލުވެރިންނެއް ނެތެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ފުރަ ދަތްތަށް ފެންނަ ވަރަށް ހިނިތުންވެ ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށް ފަހު ބަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކާންދޭށެވެ.""

ޙައްރާ އަކީ: ކަޅު ހިލަ ހުންނަ ބިންގަނޑެވެ.

ހައްދިހަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عائشة رضي الله عنها، «أَنَّ حَمْزَةَ بْنَ عَمْرٍو الأَسْلَمِيَّ قَالَ لِلنَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم : أَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ ـ وَكَانَ كَثِيرَ الصِّيَامِ ـ قَالَ: «إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ)) [60]

މާނައީ: "ޙަމްޒާ ބިން ޢަމްރު ބިން އަސްލަމީ، ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަތުރުމަތީގައި ރޯދަ ހިފާން ހެއްޔެވެ؟ (އެކަލޭގެފާނަކީ ވަރަށް ގިނައިން ރޯދަހިފުއްވާ ބޭފުޅެކެވެ) ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅު ވަންޏާ ރޯދަހިފުއްވާށެވެ. އަދި ބޭނުންފުޅު ވަންޏާ ރޯދަ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ."

އެކާހައްދިހަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: «كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. فَلَمْ يَعِبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ، وَلا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ)) [61]

މާނައީ: "އަނަސް ބިން މާލިކް رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންބޭކަލުން ނަބިއްޔާ ﷺ އާއިއެކު ދަތުރުކުރައްވަމެވެ. އަދި ރޯދަވަން ހުންނަ ޖަމާޢަތް ރޯދަދޫކުރާ ޖަމާޢަތަކަށް ބަދު ބަސް ވިދާޅުނުވެއެވެ. އަދި ރޯދަދޫކުރައްވާ ޖަމާޢަތް ރޯދަވަންހުންނަ ޖަމާޢަތަކަށް ބަދުބަސް ވިދާޅުނުވެއެވެ."

---

[60] (متفق عليه: رواه البخاري: 1943، ومسلم: 1121)

[61] (متفق عليه: رواه البخاري: 1947، ومسلم: 1118)

ބާވަންނަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أَبِي الدَّرْدَاءِ رضي الله عنه قال: «خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، فِي حَرٍّ شَدِيدٍ، حَتَّى إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ، وَمَا فِينَا صَائِمٌ إِلاَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ)) [62]

މާނައީ: "އަބުއް ދަރްދާ رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި އެކުގައި ދަތުރެއްގައި ރަމަޟާންމަހުން ވަރަށް ގަދަ ހޫނުގައި ނުކުމެވަޑައިގަތީމުއެވެ. އެއީ ހޫނުގެ ސަބަބުން ރަމަޟާންމަހުގެ ދުވަހިން އެކަކު ހުރީ ގަދަހޫނުން ބޮލުގައި އަތް އަޅައިގެން ވާ މިންވަރަށެވެ. ރަމަޟާންމަހުގެ ދުވަހުގައި ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އަބްދުﷲ ބިން ރަވާޙާ ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ބޭފުޅަކު ރޯދައަކާ ނުހުންނަވައެވެ."

ތޭވަންނަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن جابر رضي الله عنه قال: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي سَفَرٍ، فَرَأَى زِحَاماً وَرَجُلاً قَدْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «مَا هَذَا؟» قَالُوا: صَائِمٌ، قَالَ: «لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّومُ فِي السَّفَرِ)) [63]

މާނައީ: "ޖާބިރު رضي الله عنه ވިދާޅުވިކަމަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ ދަތުރުގެ ތެރޭގައިވަނިކޮށް މީސްތަކުން އެއްވެފައިވާތަން އެކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެތަނުން މީހަކަށް ހިޔާއެޅިފައިވެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. "މިއީ ކޮންކަމެއްހެއްތޯ؟" ދެން މީސްތަކުން

---

[62] متفق عليه: رواه البخاري: 1945، ومسلم: 1122.

[63] متفق عليه: رواه البخاري: 1946، ومسلم:1115

ދެންނެވިއެވެ. "ރޯދަވެރިޔެކެވެ." ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ދަތުރު މަތީގައި ރޯދަހިފުމަކީ ހެޔޮކަމެއްނޫނެވެ."

وفي لفظٍ لمسلمٍ: (عَلَيْكُمْ بِرُخْصَةِ اللَّهِ الَّتِي رَخَّصَ لَكُمْ)

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވަނީ الله ތަޢާލާ ކަންތައްތަކުގައި ފަސޭހަކޮށްދެއްވުން ނެގުމެވެ."

ސަވުރަރައްޗަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: «كُنَّا مَعَ رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم فِي سفرٍ، فَمِنَّا الصَّائِمُ، وَمِنَّا الْمُفْطِرُ قالَ: فَنَزَلْنَا مَنْزِلاً فِي يَوْمٍ حَارٍّ، وَأَكْثَرُنَا ظِلاً صَاحِبُ الْكِسَاءِ، فَمِنَّا مَنْ يَتَّقِي الشَّمْسَ بِيَدِهِ، قَالَ: فَسَقَطَ الصُّوَّامُ، وَقَامَ الْمُفْطِرُونَ فَضَرَبُوا الأَبْنِيَةَ، وَسَقَوا الرِّكَابَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالأَجْرِ)) [64]

މާނައީ: އަނަސް ﵁ ގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ތިމަންބަޔަކުމެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އާއި އެކުގައި ދަތުރެއްގައި ތިއްބީމެވެ. އަދި ތިމަންބަޔަކުމެންގެ ތެރޭގައި ރޯދަވެރިންނާއި އަދި ރޯދަދޫކޮށްލާފައިވާ ބޭފުޅުންވެއެވެ." އަނަސް ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "އަދި ހޫނު ދުވަހެއްގައި ތިމަންބަޔަކުމެން މަންޒިލަކަށް ފައިބައިގަތީމެވެ. އަދި ތިމަންބަޔަކުމެންގެ ތެރެއިން ގިނަ މީހުން ހިޔާ ނެންގެވީ ގޮދުރުން (ނުވަތަ ޗޫލިގަސޭކުން ދަނޑިގަނޑެއްގައި ނުވަތަ ގަހެއްގައި އަތުއިގެން) ހިޔާ ހޯދައިގެންނެވެ. އަދި ތިމަންބަޔަކުމެންގެ ތެރޭގައި އަތުންވެސް އަވިން ހިޔާ ހޯއްދަވާ ބަޔަކުންވެސް ވިއެވެ. ދެން އަނަސް ﵁

[64] (متفق عليه: رواه البخاري: 2890، ومسلم:1119.)

ވިދާޅުވިއެވެ. "ދެން ރޯދައަށް ތިއްބެވި ބޭފުޅުން (ވަރުބަލިވެގެން) އޮށޯވެއްޖެއެވެ. އަދި ރޯދަދޫކޮށްލެއްވި ބޭފުޅުން ތެދުވެލެއްވިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ޓެންޓު ޖަހާ އަދި ސަވާރީތަކަށް ފެންދެއްވައިފިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "މިއަދު ރޯދަ ދޫކޮށްލި މީސްތަކުން ސަވާބާއިގެން ހިނގައްޖައެވެ. (އެބަހީ އަޖުރު ހޯދުމުގައި ކުރި ހޯދައިފިއެވެ.)"

ފަންސަވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عائشة رضي الله عنها قالت: «كَانَ يَكُونُ عَلَيَّ الصَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَ، فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَ إلاَّ فِي شَعْبَانَ)) [65]

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރޯދަމަހު ނުހިފިވާ ރޯދަތައް ހުރެއްޖެނަމަ ޤަޟާކުރެވެނީ ޝަޢުބާން މަހު ގެންގުޅެ އެރޯދަތައް ޤަޟާކުރަން ނުކުޅެދޭނެއެވެ."

ސައްބީސްވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عائشة رضي الله عنها ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ)) [66]

(وأخرجه أبو داود وقال: هذا في النَّذْرِ خاصةً، وهو قول أحمد بن حنبل)

މާނައީ: ޢާއިޝާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންފުޅުކުރެއްވިއެވެ. "މީހަކު އޭނާގެ މައްޗަށް ހިފަންޖެހޭ ރޯދަތައް ހުރެ (ނުހިފާ) މަރުވެއްޖެނަމަ، އެރޯދަތައް އޭނާގެ ވާރުތަވެރިން ހިފާނީއެވެ."

[65] (متفق عليه: رواه البخاري: 1950، ومسلم:1146.)

[66] (متفق عليه: رواه البخاري: 1952، ومسلم: 1147.)

އަދި އަބޫ ދާވޫދު މި ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވުމަށްފަހު ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "މިއީ ނަދުރުގައި ހާއްޞަވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި އަބުރުމަދު ބިން ބަނޑުބޭގެ ބަސްކޮޅެއްވެ."

ސަތާރަހްޗި ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عبد الله بن عباس رضي الله عنه قال: «جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم . فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمُ شَهْرٍ، أَفَأَقْضِيهِ عَنْهَا؟ قَالَ: «لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ، أَكُنْتَ قَاضِيَهُ عَنْهَا؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: «فَدَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى))

((وفي رواية، «جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِي صلى الله عليه وسلم فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ، وَعَلَيْهَا صَوْمُ نَذْرٍ، أَفَأَصُومُ عَنْهَا؟ قَالَ: «أفرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكِ دَيْنٌ فَقَضَيْتِيهِ، أَكَانَ يُؤَدِّي ذَلِكَ عَنْهَا؟» قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: «فَصُومِي عَنْ أُمِّكِ»)) [67]

މާނައީ: "ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސް رضي الله عنهما ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "މީހަކު ނަބިއްޔާ ﷺ އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. "އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ މަންމަ ނިޔާވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ މައްޗަށް މަހެއްގެ ރޯދަ ހިފުން ވާޖިބުވެއެވެ. ފަހެ އެކަމަނާގެ ބަދަލުގައި ތިމަންނާ އެކަމަނާގެ މަތިން ޤަޟާކުރަން ހުއްދަތޯ؟

ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ތިބާގެ މަންމަގެ މައްޗަށް ދަރަނިއެއް ވާނަމަ، އެކަމަނާގެ މަތިން އެދަރަނި ޤަޟާކުރާނަން ހުއްދަތޯ؟" އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. "އާނއެކެވެ."

ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ އަދާކުރުން އެންމެ ހައްޤުވާން ބޮޑުވެގެންވަނީ ﷲ ގެ މައްޗަށް އަދާކުރަން ޖެހޭ ދަރަނިތަކެވެ."

---

[67] (رواه البخاري: 1953، ومسلم: 1148.)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަންހެނެއް ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހަށް އައިސް ދަންނަވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެ މަންމަ ނިޔާވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ މައްޗަށް ނަދުރު ރޯދަމަހެއް ވެއެވެ. އެރޯދައް ތިމަންކަލޭގެ ހިއްޕަވަން ހުއްދަތޯ؟"

ވިދާޅުވިއެވެ. "އެކަލޭގެ މައްޗަށް ދަރަންޏެއް ވާނަމަ އެދަރަނި ކަލޭގެ އަދާކުރަން ކަލޭން ޖެހޭނެއްނުވޭތޯ؟" ދަންނަވިއެވެ. "އާދޭހެވެ" ދެން ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "މަންމަގެ ކިބައިން ކަލޭގެ ރޯދަހިއްޕަވާށެވެ."

އަށާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

(عن سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: «لا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ». «وأخروا السحور) [68]

ފާއިދާ: "ސަހްލު ބިން ސަޢުދު އައްސާޢިދީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. "ރޯދަވީއްލުން އަވަސްކުރާހާ ހިނދަކު މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަމުގެ މަތީގައެވެ."

(އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރަށް ވެއެވެ.) "އަދި ހާރުކެއުން ލަސްކުރާ ހިނދަކުއެވެ."

ނަވާވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: قال رسول اللّه صلى الله عليه وسلم: «إذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ هَهُنَا، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ مِنْ هَهُنَا وغربت الشمس فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمِ)) [69]

---

[68] متفق عليه: رواه البخاري: 1957، ومسلم:1098)

މާނައީ: "ޢުމަރު ބިނުލް ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "ރަސޫލުﷲ صلى الله عليه وسلم ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. "ރޯދަ ހިފުން ފިތުރުޢީދުން (ރޯދަވީއްލުން) ދުވަހާއި، އަދި ޤުރުބާން ޢީދުން (ހަތަރުވަން) ދުވަހުގައެވެ. އަދި ...

ސަތޭކަވަނަ ޙަދީޘް

((عن عبد اللّٰه بن عمر رضي الله عنه قال: «نَهى رَسُولُ اللّٰهِ صلى الله عليه وسلم عَنِ الْوِصالِ. قَالُوا: يا رسول اللّٰه. إنَّكَ تُواصِلُ؟ قَالَ: «إِنّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ، إنِّي أُطْعَمَ وَأُسْقى)). [70]

މާނައީ: "ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ (ރޯދައެއްގެ ފަހުން އަނެއްރޯދަ ގުޅުވާ ނުކައި ނުބޮއި) ވިޞާލުކުރުން (ގުޅުވުން) ނަހީކުރެއްވިއެވެ. ޞަޙާބީ ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲ އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިޞާލުކުރައްވަމުއް ނުވޭތޯއެވެ؟. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުން ފަދަ ފަރާތެއް ނޫނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގޮތަށް (ތިޔަބައިމީހުން ފަދަ ބައެއް) ނޫނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފަދަ ... ހުރެއްވުމުގައި ..."

އަދި އަބޫ ހުރައިރާ އަދި ޢާއިޝާ އަދި ރضي الله عنهم ގެ ރިވާޔަތުން މިޙަދީޘް ރިވާވެގެންވެއެވެ .

---

[69] (متفق عليه: رواه البخاري:1954، ومسلم: 1100)

[70] ورواه أبو هريرة، وعائشة، وأنس بن مالك رضي الله عنه، .

ولمسلم: عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه «فَأَيُّكُمْ أَرَادَ أَنْ يُوَاصِلَ، فَلْيُوَاصِلْ إِلَى السَّحَرِ »[71]

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. އަބޫ ޚުދުރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.) "ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ވިޞާލުކުރަނަމަ ފަހު ހެނދުނުކޮޅާއި ހަމައަށް ވިޞާލުކުރާށެވެ."

އެކާވަންމަދިވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رضي الله عنه قال: «أُخْبِرَ النبي صلى الله عليه وسلم أَنِّي أَقُولُ: وَاللَّهِ لأَصُومَنَّ النَّهَارَ وَلأَقُومَنَّ اللَّيْلَ مَا عِشْتُ، فَقَالَ النبي صلى الله عليه وسلم: «أَنْتَ الَّذِي قُلْتَ ذَلِكَ؟» فَقُلْتُ لَهُ: قَدْ قُلْتُهُ، بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يا رسول اللَّه، قَالَ: «فَإِنَّكَ لا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ، فَصُمْ وَأَفْطِرْ، وَقُمْ وَنَمْ، وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ» قُلْتُ: إِنِّي لأُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «فَصُمْ يَوْماً وَأَفْطِرْ يَوْمَيْنِ» قُلْتُ: إِنِّي لأُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: «فَصُمْ يَوْماً وَأَفْطِرْ يَوْماً، فَذَلِكَ صِيَامِ دَاوُدَ عليه السلام، وَهُوَ أَفْضَلُ الصِّيَامِ» قُلْتُ: إِنِّي لأُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. فقَالَ: «لا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ)) [72]

މާނައީ: "ޢަބްދުالله ބިން ޢަމްރު ބިން ޢާޞް رضي الله عنهما ގެ ކިބައިން އުޅުއްވާކަމަށް ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "މިމަސައްކަތްކުރަން ވިދާޅުވާކަމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އަށް ޚަބަރު ދެއްވުނެވެ. "اللهގަސަމްކޮށްދެއްމަވެ. މިމަސައްކަތްކުރަން ދިރިހުރިހާ ހިނދަކު (ކޮންމެ ދުވަހަކު) ދުވާލު ރޯދަހިފައި އަދި ރޭގަނޑު

---

[71] (متفق عليه: رواه البخاري: 1962، ومسلم: 1102).

[72] (رواه البخاري: 1976، ومسلم: 1159)

ތަހައްޖުދުކުރަންނަމަވެސް. " ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެފަދައިން ވިދާޅުވަނީ ކަށަވަރު ކަމެއްތޯ؟" ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފީމެވެ.

"ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަންމަތީ އަދި ޚައިރު ކަލޭގެފާނަށް ފުދޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެހެން ބުނީމެވެ."

ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް އެފަދައިން ކަންތައް ނުކުރެވޭނެ ހައްޖެވެ. ފަހެ ރޯދަ ހިއްޕަވާށެވެ. އަދި ރޯދަ ދޫކުރައްވާށެވެ. އަދި ނިދިކުރައްވާށެވެ. އަދި ތަހައްޖުދުކުރައްވާށެވެ. އަދި ކޮންމެ މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަހިއްޕެވުން ފަދަ ހެޔޮކަމަކަށް ދިހަގުނަ ލިބިގެންވާތީއެވެ. އަދި އެއީ މުޅި އަހަރު ރޯދަހިއްޕެވުމާ އެއްފަދައެވެ."

ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފީމެވެ. "ތިޔައަށްވުރެ ގިނައިން ހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ތިމަންނާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ."

ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އެއްދުވަހު ރޯދަހިއްޕަވައި އަނެއް ދުވަހު ރޯދަދޫކުރައްވާށެވެ."

ދެން ދަންނަވާފީމެވެ. "ތިޔައަށްވުރެ ގިނައިން ރޯދަ ހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ލިބިގެންވެއެވެ."

ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ދެން އެއްދުވަހު ރޯދަހިއްޕަވާށެވެ. އަދި އަނެއްދުވަހު ރޯދަދޫކުރައްވާށެވެ. ފަހެ އެއީ ދާއޫދު عليه السلام ގެ ރޯދައެވެ. އަދި އެއީ މާތްވެގެންވާ (ސުންނަތް) ރޯދައަކީ އެއީއެވެ."

ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަންނަވާފީމެވެ. "ތިޔައަށްވުރެ ގިނައިން ހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ލިބިގެންވެއެވެ."

ދެން ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "ދެން އެއަށްވުރެ މާތް އިތުރު މިންވަރެއްނުވެއެވެ."

وفي رواية: قال: «لاَ صَومَ فَوْقَ صَوْمِ أَخِي دَاوُد عليه السلام ـ شَطْرَ الدَّهْرِ ـ صُمْ يَوْماً وَأَفْطِرْ يَوْماً».

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަޚު ދާވޫދު عليه السلام ގެ ޞަލާތާއި ދައްކަވަން (މާތްވެގެންވާ ސުބްޙާނަހޫ) އެހެން ރޯދަތަކަށްވުރެވެ. -އެއީ ބައި އަހަރުވެ- އެއްދުވަހު ރޯދަހިފުއްވައެވެ. އަދި އަނެއްދުވަހު ރޯދަނުހިފުއްވައެވެ."

ބާރަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عبد اللّٰه بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال: قال رسول اللّٰه صلى اللّٰه عليه وسلم: «إنَّ أَحَبَّ الصِّيَامِ إلَى اللّٰهِ، صِيَامُ دَاوُد عليه السلام، وَأَحَبَّ الصَّلاةِ إلَى اللّٰهِ صَلاةُ دَاوُد عليه السلام، كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ، وَيَقُومُ ثُلُثَهُ، وَيَنَامُ سُدُسَهُ، وَكَانَ يَصُومُ يَوْماً، وَيُفْطِرُ يَوْماً)) [73]

މާނައީ: "ޢަބްދުﷲ ބިން ޢަމްރު ބިނިލް ޢާޞް رضي الله عنهما ވިދާޅުވިކަމަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ﷲއަށް އެންމެ ލޯބުވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ (ސުބްޙާނަހޫ) ރޯދައަކީ ދާވޫދު عليه السلام ގެ ރޯދައެވެ. އަދި ﷲއަށް އެންމެ ލޯބުވެތިކަން ބޮޑުވެގެންވާ (ސުބްޙާނަހޫ)ނަމާދަކީ ދާވޫދު عليه السلام ގެ ނަމާދެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކޮޅު އެއްބައިގައި ނިދުކުރައްވާފައި ތެދުވެ ވަޑައިގެން ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކޮޅުގައި އެއްބައިގައި ޤިޔާމުކުރައްވައެވެ. އަދި ހަބައިކޮޅުގައި އެއްބައިގައި (އޭގެފަހުން) ނިދުކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއްދުވަހު ރޯދަހިފުއްވައެވެ. އަދި އަނެއްދުވަހު ރޯދަނުހިފުއްވައެވެ.."

---

73 (رواه البخاري: 1131، 3420 ومسلم: 189- (1159)

ހަތްދިހަހަތަރުވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: «أَوْصَانِي خَلِيلِي رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم بِثَلاثٍ: صِيَامِ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَرَكْعَتَيِ الضُّحَى، وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَنَام)) [74]

މާނައީ: "އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ. "މިއަޅުގަނޑުގެފާނުގެ ގާތް އެކުވެރިޔާ ރަސޫލުﷲ ﷺ މިއަޅުގަނޑުގެފާނަށް ތިންކަމަކަށް ވަޞިއްޔަތްކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ) ކޮންމެ މަސްދުވަހެއްގެ ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި، އަދި ޟުޙާނަމާދުގެ ދެރަކުޢަތާއި އަދި ނިދުމުގެ ކުރިން ވިތުރިކުރުމެވެ."

ހަތްދިހަފަސްވަނަ ޙަދީޘް:

((عن محمد بن عَبَّادِ بن جعفر قال: «سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ أَنَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ)) [75]

މާނައީ: "މުޙައްމަދު ބިން ޢައްބާދު ބިން ޖަޢުފަރު ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "މިއަޅުގަނޑުގެފާނު ޖާބިރު ބިން ޢަބްދުﷲ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. "ނަބިއްޔާ ﷺ ހުކުރު ދުވަހު ރޯދަހިފުން ނަހީކުރެއްވި ހެއްޔެވެ؟" އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "އާނއެކެވެ."

((وزاد مسلم: «وَرَبِّ الْكَعْبَةِ))

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައި (ޢަބްދުﷲ ބިން ޖާބިރު ވިދާޅުވިކަމަށް) އިތުރަށް ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. "ކަޢުބާގެ ވެރި ރައްބު ގަސްދުއްވާ ހުވާކުރައްވަމެވެ."

[74] (متفق عليه رواه البخاري: 1178، 1981، ومسلم،: 721)

[75] (متفق عليه: رواه البخاري: 1984، ومسلم: 1143)

ފަންސަހައްތަރިވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: «لا يَصُومَنَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، إلاَّ أَنْ يَصُومَ يَوْماً قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ)) [76]

މާނައީ: "އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލުﷲ ﷺ ވިދާޅުވާތީ ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއެހީމެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ހުކުރު ދުވަހު (އެކަނި) ރޯދަ ނުހިފާށެވެ. އެއީ އޭގެ ކުރިން ދުވަހެއް ނުވަތަ ފަހުން ދުވަހެއް (އެދުވަހާއި) އެކުގައި ހިފާނަމަ މެނުވީއެވެ."

ސަހައްތަރިވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أبي عبيد مولى ابن أزهر ـ واسمه سعد بن عبيد ـ قال: «شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه، فَقَالَ: هَذَانِ يَوْمَانِ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ صِيَامِهِمَا: يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ، وَالْيَوْمُ الآخَرُ: تَأْكُلُونَ مِنْ نُسُكِكُمْ)) [77]

މާނައީ: "އަބޫ އުބައިދު މައުލާ އިބްނު އަޒްހަރު -އޭނާގެ ނަމަކީ ސަޢުދު ބިން ޢުބައިދު-ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه އާއިއެކު ތިމަންކަލޭގެފާނު އީދުކުޅުއްވީމެވެ. ދެން ޢުމަރު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. "ހަމަ މިދެ (ޢީދު) ދުވަހަކީ އެދެދުވަހު ރަސޫލުﷲ ﷺ ރޯދަ ހިފުން މަނާކުރައްވާފައިވާ ދެދުވަހެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ރޯދަ ނިންމާ ފިޠުރުގެ ދުވަހާއި އަދި އަނެއްދުވަހަކީ ތިޔަބައިމީހުން ހަދްޔު ނިސްމާލައި ކައިބޮއި އުޅޭ (ހަސްބާ) ޢީދު ދުވަހެވެ."

[76] (متفق عليه: رواه البخاري 1985، ومسلم: 1144)

[77] (متفق عليه: رواه البخاري: 1990، 5571، ومسلم:1137.)

ސަތްހަތްތިރިވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ صَوْمِ يَوْمَيْنِ: النَّحْرِ، وَالْفِطْرِ، وَعَنِ اشتمال الصَّمَّاءِ، وَأَنْ يَحْتَبِيَ الرَّجُـلُ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، وَعَنِ الصَّلاةِ بَعْدَ الصُّبحِ وَالْعَصْرِ)) [78]

މާނައީ: "އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ ﵁ ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާވެގެންވެއެވެ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ ދެދުވަހެއްގައި ރޯދަހިފުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ) ޢީދު ޢީދު ދުވަހާއި އަދި ފިޠުރު ޢީދު ދުވަހެވެ. އަދި ދުރައްމ ބަންދުވާ ގޮތަށް ފޮތިގަނޑެއްގައި ގައިގައި އޮޅުވާލުމާއި (ނުވަތަ އަތްކޮޅު ފޮށިވާ ގޮތަށް ފޮތިގަނޑެއް އޮޅުވާލުމާއި) އަދި އެއްފޮތިގަނޑެއް އުނގަނޑާއިގައި އަޅައިގެން (ޢައުރަ ފާޅުވާގޮތަށް) އިށީނުން (ދެކަކުލާއި ބަނޑާއި ފޮތިގަނޑަށްވާ ގޮތަށް) މިހެން ނަހީކުރެއްވިއެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ކުރުމަށްފަހު އަދި ޢަޞްރު ނަމާދު ކުރުމަށް ނަމާދުކުރުން ނަހީކުރެއްވިއެވެ."

أخرجه مسلم بتمامه، وأخرج البخاري الصوم فقط .

މިޙަދީޘް އެއްކޮށް މުސްލިމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި ބުޚާރީގައި އައިސްފައިވަނީ ރޯދައާއި ބެހޭބައިކަން އެކަނިއެވެ. (ނަމަވެސް ރަނގަޅު ބަޔާ ބުޚާރީ މިޙަދީޘްގެ ފުރިހަމައަކަށް ޙަދީޘް ނަގައިދީފައި، މުސްލިމުގެއިވެސް ރޯދައިކަން ކަމެވެ.)

އަށްހަތްތިރިވަނަ ޙަދީޘް:

((عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مَنْ صَامَ يَوْماً فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَعَّدَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفاً)) [79]

---

[78] (متفق عليه: رواه البخاري، 1991، و1992، ومسلم، :140، و141- (827)

[79] (متفق عليه: رواه البخاري: 2840، ومسلم: 1153.)

މާނައީ: "އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ: ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ﷲގެ މަގުގައި (ޖިހާދުގެ މައިދާނުގައި) ރޯދަހިފައިފިމީހާގެ ސަބަބުން އޭނާގެ މޫނު ހަތްދިހަ އަހަރުގެ ދުރުމިނުގެ ރާސްތާއަކަށް ނަރަކައާއި ﷲ ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ."

އޮނަސާޅި ވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عبد اللَّه بن عمر رضي الله عنهما، «أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ، فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ، فَقَالَ رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم: «أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ، فَمَنْ كَانَ مِنْكُم مُتَحَرِّيهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الأَوَاخِرِ)) [80]

މާނައީ: "ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު رضي الله عنهما ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލުންނަށް ލައިލަތުލް ޤަދްރި [illegible] ފަހު ހަތްރޭގައި [illegible] ދެއްކެވުނެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިޔަބޭކަލުންގެ ހުވަފެންތައް ފަހު ހަތްރޭތަކުގައި ([illegible]) އިއްތިފާޤުވެއްޖެ އެބަ ފެނިގެންވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ލައިލަތުލް ޤަދްރި [illegible] ހޯދާ ވީމާ ފަހު ހަތްރޭގެތެރޭގައި އެރޭ ހޯދުމަށް ([illegible]) މަސައްކަތްކުރާށެވެ."

ސާޅިވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عائشة رضي الله عنها: أن رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم قال: «تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوِتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ)). [81]

---

[80] (متفق عليه: رواه البخاري: 2015، ومسلم: 1165.)

[81] (متفق عليه: رواه البخاري: 2017، ومسلم: 1169.)

މާނައީ: "ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ: "ފަހު ދިހަރޭގެ އެކަހަރި ރޭތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ޢަދަދުތަކުގެ ޤަދުރި ވިތުރު ހޯދުމަށް (ގަދަކަމާއި) މަސައްކަތްކުރާށެވެ."

އަށާވީސަ ޙަދީޘް

((عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه، « أنَّ رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم، كَانَ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الأَوْسَطِ مِنْ رَمَضَانَ، فَاعْتَكَفَ عَاماً، حَتَّى إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ إِحْدَى وَعِشْرِينَ ـ وَهِيَ اللَّيْلَةُ الَّتِي يَخْرُجُ مِنْ صَبِيحَتِهَا مِنَ اعْتِكَافِهِ ـ قَالَ: «مَنِ اعْتَكَفَ مَعِي فَلْيَعْتَكِفِ في الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ، فَقَدْ أُرِيتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ، ثُمَّ أُنْسِيتُهَا، وَقَدْ رَأَيْتُنِي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ مِنْ صَبِيحَتِهَا، فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ، وَالْتَمِسُوهَا فِي كُلِّ وِتْرٍ»، قال: فَمَطَرَتِ السَّمَاءُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ. وَكَانَ الْمَسْجِدُ عَلَى عَرِيشٍ، فَوَكَفَ الْمَسْجِدُ. فَأَبْصَرَتْ عَيْنَايَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى(جَبْهَتِهِ أَثَرُ الْمَاءِ وَالطِّينِ مِنْ صُبحِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ)) [82]

މާނައީ: "އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދުރީ ﷺ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ރަމަޟާނުގެ މެދު ދިހައެއްގައި އިޢުތިކާފު ކުރައްވައެވެ. ފަހެ ދުވަން އެއްއަހަރަކު އިޢުތިކާފުވުން 21 ވަނަ ރޭވަންދެން -އެއީހަމަ އެރޭގެ ފަތިހު އިޢުތިކާފުން ނުކުމެވަޑައިގަންނަވާ ރޭއެވެ.- އިޢުތިކާފުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.: "ތިމަންނާއާ އެކުގައި (މެދުދިހައެއްގައި) އިޢުތިކާފު ކުރި މީސްތަކުން ފަހު ދިހައެއްގައި އިޢުތިކާފު ކުރާށެވެ. މިރޭ (ލައިލަތުލްޤަދުރު) ތިމަންނާއަށް ދެއްކެވި ހަނދުމަފުޅު ނެތިކުރައްވައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނާއަށް ފެނިވަޑައިގަތީ އެރޭ ފެނާއި އަދި ބިމުގެ ބޯކިގައި އެރޭގެ ފަތިހު ސަޖިދަކުރަމުންދާކަމެވެ. ފަހެ

[82] (متفق عليه: رواه البخاري: 2017، ومسلم: 1169.)

ޖިނާބަތްވުމާއެކު ފަޖުރު ދިހަރޭގައި ރޯދަން ގަދަރުޢާޔަތް ވަސަވެއްޖެވަޑައިގަންނަވައެވެ.
އަދި އެއީ ކަންވީ އުނަރިދި ދިއްލުމުގައި ރޯދަން ވަސަވެއްޖެވަޑައިގަންނަވައެވެ."

ދެން އަބޫ ސަޢީދުލް ޚުދްރީ رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެއީ އުޅުމީން ވާތު
ވެރިއްޖެއެވެ. އަދި މުސްލިމް ވަނީ (ކަދުރުގެދުވަހު) ފަހުން ރިވާކުރައްވާފައެވެ. އަދި
ފުރާގެން މުސްލިމަށް ފަން ތާބިޢެވެ. އަދި އެކާވިސްވަނަ ކަ ފަހުރު
ދިހަށްކާރާގެނަށް ދުރުރުގެން އެކަލޭގެފާނަށް ނިޔާކުރުމުގައި ފަސާއި އަދި
މަހުގެ އަސަދު (ނަވާރަން އަވަހުވެދާނެ) ދުހާވެ."

ބާރަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عائشة رضي الله عنها: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ رسول الله صلى الله عليه وسلم كَانَ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ تعالى، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْبَعْدِهِ.»)) [83]

ޢާއިޝާ رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ
ފަހު ދިހަރޭގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ފުރާނަފުޅު ހިއްޕަވައިފުމަށްދާންދެން
އިޢުތިކާފު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން
އެކަލޭގެފާނަށްފަހު އިޢުތިކާފު ކުރެއްވިއެވެ."

وفي لفظٍ «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَعْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ، فَإِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ جَاءَ مَكَانَهُ الَّذِي اعْتَكَفَ فِيهِ.

އަދި އެހެން ލަފުޒެއްގައިވެއެވެ. (ޢާއިޝާ رضي الله عنها ވިދާޅުވިއެވެ.) "ކޮންމެ
ރަމަޟާނެއްގައި ރަސޫލުالله ﷺ އިޢުތިކާފު ކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު

83 (متفق عليه: رواه البخاري: 2026، ومسلم: 5- (1172)

ފަތިސްނަމާދުން އަވަދިވެވަޑައިގެންފިނަމަ، އެކަލޭގެފާނު އިޢުތިކާފުގައި އިންނަވާ ތަނަށް ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ."

ތޭވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عائشة رضي الله عنها ، «أَنَّهَا كَانَتْ تُرَجِّلُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم وَهِيَ حَائِضٌ، وَهُوَ مُعْتَكِفٌ فِي الْمَسْجِدِ، وَهِيَ فِي حُجْرَتِهَا، يُنَاوِلُهَا رَأْسَهُ)) [84]

މާނައީ: "ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙައިޟުވެ ހުރުމުގައި ހުންނަވައި، ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ބޮލުގައި އެކަލޭގެފާނު އިޢުތިކާފުން މިސްކިތުގައި ހުންނަވަނިކޮށް ފުނާއަޅުވައިދެއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ކޮޓަރިކޮޅުގައި އިންނަވައިގެންނެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އިސްތަށިކޮޅު މިސްކިތުގައި ހުންނަވައި އެކަލޭގެފާނަށް ދިއްކުރައްވަނީ ދޮރުކޮޅުންނެވެ.."

(ނޯޓު: ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކޮޓަރިކޮޅުވަނީ ނަބިއްޔާގެ މިސްކިތާއި ޖެހިގެންނެވެ. އަދި ކޮޓަރިކޮޅުން މިސްކިތަށް ނިކުމެވޭ ގޮތަށް ދޮރެއްވެއެވެ.)

وفي رواية، «وَكَانَ لا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إلاَّ لِحَاجَةِ الإِنْسَانِ«

މާނައީ: "އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "އަދި ނަބިއްޔާ ﷺ އިންސާނާގެ ޙާޖަތަކަށް މެނުވީ ގޭތެރެއަށް ވަދެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ."

وفي رواية: «أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنِّي كُنْتُ لأَدْخُلُ الْبَيْتَ لِلْحَاجَةِ ـ وَالْمَرِيضُ فِيهِ ـ فَمَا أَسْأَلُ عَنْهُ إلاَّ وَأَنَا مَارَّةٌ. «

މާނައީ: "އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ހަޖަތަކަށްޓަކައި ޢާއިޝާ رضي الله عنها ވިދާޅުވިއެވެ: "މިޔަންކަލޭގާ (އިޢުތިކާފުގައި ހުންނަވާއިރު) ބޭނުމެއް ޖެހިގެން

[84] (متفق عليه: رواه البخاري: 2046، ومسلم: 9- (297)

ދެނުވީ ގެއަށް ނުވަންނަވައެވެ. އަދި ބަލިމީހުންނާއިވާކަމަށް، އެހެންނާ ޖަނާޒާގައި
ދެނުވީ އެބައިމީހުންގެ ބާރު ނުބަލައެވެ."

ސަތާރަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: « قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي كُنْتُ نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ: أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً ـ وَفِي رِوَايَةٍ: يَوْماً ـ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ؟ قَالَ: «فَأَوْفِ بِنَذْرِكَ)) [85]

މާނައީ: "ޢުމަރު ބިން ޚައްޠާބު رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ. "ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާން ދޮންނެވީމެވެ. އޭ ރަސޫލުﷲ އެވެ. ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގައި ކުރީމެވެ މަސްޖިދުލް ޙަރާމްގައި ރޭއެއް -ބައެއް ރިވާޔަތެއްގައިވާ ދުވަހެއް- އިޢުތިކާފުކުރުމަށް އިންނަން ނަދުރު ބުނީމެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ:. "ތިބާގެ ނަދުރު ފުއްދާށެވެ."

وَلَمْ يَذْكُرْ بَعْضُ الرُّوَاةِ «يَوْماً» ولا «لَيْلَةً.»

އަދި ބައެއް ރާވީން ދުވަހެއް ނުވަތަ ރޭއެއް މިފަދައިން ޒިކުރު ނުކުރައްވައެވެ.

އަށާރަވަނަ ޙަދީޘް:

((عن صفية بنت حيي رضي الله عنها قالت: «كَانَ رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم مُعْتَكِفًا فِي المسجد، فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلاً فَحَدَّثْتُهُ، ثُمَّ قُمْتُ لأَنْقَلِبَ، فَقَامَ مَعِي لِيَقْلِبَنِي ـ وَكَانَ مَسْكَنُهَا فِي دَارِ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ـ فَمَرَّ رَجُلاَنِ مِنَ الأَنْصَارِ، فَلَمَّا رَأَيَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَسْرَعَا فِي المشي، فَقَالَ: «عَلَى رِسْلِكُمَا، إِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ

---

[85] (متفق عليه: رواه البخاري: 2032، 2043، 3144، ومسلم:- (1656)

حُيَيٍّ، فَقَالَا: سُبْحَانَ اللَّهِ! يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنِ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ، وَإِنِّي خِفْتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَرّاً» أَوْ قَالَ: «شَيْئاً«))[86]

މާނައީ: "ސަފިއްޔާ ބިންތު ހުޔައްޔު ﵄ ވިދާޅުވިއެވެ. "ރަސޫލުﷲ ﷺ މިސްކިތުގައި އިޢުތިކާފުގައި އިންނަވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގާ އެކަލޭގެފާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށް އައީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާ ގަޑިއިރެއްވަންދެން ވާހަކަ ދެއް ދެއްކީމެވެ. އަދި އެހެންކަމުން ތިމަންކަލޭގާ އެނބުރި ދިއުމަށް ތެދުވެވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުވެސް ތިމަންކަލޭގާ ގެއަށް ޖަހައިދިނުމަށް ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ދާޗިރާގެވެސް އުސާމާ ބިން ޒައިދުގެ ގޯތިގައެވެ. ދެން އަންސާރީންގެ ތެރެއިން ދެބޭކަލެއް އެތަނުން ހުރަސްކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުންނަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ފެނިވަޑައިގަތުމުން އެބޭކަލުން ހިނގުން އަވަސްކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ އެބޭކަލުންނަށް ބަރިޕުކޮށްލެއްވިއެވެ: "ތިބޭކަލުން މަޑު މަޑިޔިރަކާއެކު ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެކަމަނާއީ ސަފިއްޔާ ބިންތު ހުޔައްޔުކަމުގައި ވިދާޅު ވިއެވެ."

ދެން އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. "ސުބްޙާނަﷲއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ."

ދެން ރަސޫލުﷲ ﷺ ބަރިޕުކޮށްލެއްވިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން އާދަމުގެ ދަރިންގެ ގައިގައި ލޭހިނގާފަދައިން ޝައިޠާނާ ދައުރުވެއެވެ. އަދި ތިޔަ ދެބޭކަލުންގެ ހިތްތަކަށް ނުބައި އެއްޗެއް އަޅައިލާނެކަމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުގަތީމެވެ." (ނުވަތަ ބަރިޕުކޮށްލެއްވީ އެއްޗެއް ހިތަށް އަޅާލާނެކަމަށެވެ.)

وفي رواية؛ «أَنَّهَا جَاءَتْ تَزُورُهُ فِي اعْتِكَافِهِ فِي الْمَسْجِدِ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ، فَتَحَدَّثَتْ عِنْدَهُ سَاعَةً، ثُمَّ قَامَتْ تَنْقَلِبُ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ مَعَهَا يَقْلِبُهَا، حَتَّى إِذَا بَلَغَبَابَ الْمَسْجِدِ عِنْدَ بَابِ أُمِّ سَلَمَةَ، ثُمَّ ذَكَرَهُ بِمَعْنَاهُ .»

[86] (متفق عليه: رواه البخاري: 2035، ومسلم: 2175.)

މާނައީ: "އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "ޢަދަތަރު ފަރު ދިޔައިރުގައި އެކަމަނާ ނަބިއްޔާ ﷺ އިޙްރާމުގައި އިންނަވަނިލާށް ޖާހަރަކޮޅަނީން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ގަޑިއެއްހާއިރު އެކަމަނާ ވަރަށްދުވު ތަކްލަން އިސްނަވޮޅުކަމު ގެއަށް ދިޔުމަށް ބޭއްވުމަށް ވަޑައިގަތުމުން، އެކަމަނާ ގެއަށް ފޮނުއްވުމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ ބޭއްވުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއީ އުޅުމު ސަފިއްޔާ (ﷺ) ގެކޮޅު ދާރައި ހިސާބަށް އެކަމަނާއި ވަޑައިގަތުމާއި ހިސާބަށް...." އަދި ކުރީގެ ރިވާޔަތުގައިވާ ފަދައިން މާނައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ."

ސަތާރިވަނަ ޙަދީޘް:

ޢާއިޝާ رضي الله عنها ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

((كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ـ صلى الله عليه وسلم ـ إِذَا رَأَى مَا يُحِبُّ قَالَ " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ " . وَإِذَا رَأَى مَا يَكْرَهُ قَالَ " الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ ")) [87]

މާނައީ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ އެކަލޭގެފާނު ޚޮޝިކުރައްވާކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ވިދާޅުވެއެވެ: (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بِنِعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَاتُ) އެއިލާހުގެ ނިޢުމަތާއި އެކު ހެޔޮކަންތައްތައް ފުރިހަމަވެގެންދާ ﷲއަށް ހަމްދުކުރުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހިތްނުރުހޭ ކަމަކު ކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ވިދާޅުވެއެވެ. (الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ) ކޮންމެހާލެއްގައިވެސް ﷲއަށް ހަމްދުކުރުމެވެ."

ސަތާރިވަނަ ޙަދީޘް:

އަބޫ ހުރައިރާ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

[87] رواه ابن ماجه: 3803 و حسن الإسناد: النووي .

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ "قَالَ اللَّهُ أَنْفِقْ يَا ابْنَ آدَمَ أُنْفِقْ عَلَيْكَ")) [88]

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "ﷲ ވަޙީކުރެއްވިއެވެ.: އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުނޭވެ. ޚަރަދުކުރާށެވެ. ތިބާގެ މައްޗަށް (ﷲ ޚަރަދުކުރައްވާނެ) ޚަރަދުކުރެއްވޭނެއެވެ."

ޝަރުޙު: އިތުރުވެސް މުދާވެސް ދިނުން އެއީ މީގެ ޚަރަދުކުރުމުން އެމީހެއްގެ މައްޗަށް ﷲ އެކަށީގެންވާ އިތުރުން ދެއްވާނެއެވެ.

އަށާރަވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ.

((مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ)) [89]

މާނައީ: "ރަމަޟާންމަސް އީމާންކަމާއެކު ސަވާބަށް އެދިގެން ރޯދަހިފިމީހާ، އެމީހާގެ އިސްވެދިޔަ ހުރިހާ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ."

އުނަވިހަ ވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުﷲ ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ.

((مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ)) [90]

[88] رواه البخاري في صحيحه: 5352

[89] (متفق عليه: رواه البخاري: 38)

[90] (متفق عليه: رواه البخاري: 37 و مسلم: 759)

މާނައީ: "ރަމަޟާންމަހު ޢީމާންކަމާއެކު ސަވާބަށް އުއްމީދުކޮށްގެން ރޯދައަށްކޮށްފިމީހާ، އޭނާގެ އިސްވެދިޔަ ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވާ ދެއްވާނެ."

ނަވަދި ވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވީއެވެ.

((مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ)) [91]

މާނައީ: "ލައިލަތުލް ޤަދްރި ޤިޔާމު އީމާންކަމާއިއެކު، އަދި ސަވާބަށް އުއްމީދުކޮށްގެން ހުރެ ރޯދައަށްކޮށްފިމީހާ، އޭނާގެ އިސްވެދިޔަ ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވާ ދެއްވާނެ."

ނޯޓު: ލައިލަތާ ދިން ޙަދީޘްގައި އެވަނީ ޤިޔާމުކުރުން ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވާ ދިން އަދަބެވެ: ހ. ޤިޔާމުކުރުން ޤިޔާމުލުން. ށ. ރޯދައަށްކޮށްދުން. ނ. ލައިލަތުލް ޤަދްރި ޤިޔާމު އިޚްލާސް ރޯދައަށްކޮށްދުން.

އެކާނަވަދި ވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވީއެވެ.

((مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ)) [92]

މާނައީ: "ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ޤަޞްދުގައި ދޮގުހަދައިފިމާ، ފަހެ އޭނާގެ ނަރަކައިން އޮންނާނެ ތަނަކަށް ނުކުންނާށެވެ."

[91] (متفق عليه: رواه البخاري: 1901 و مسلم)

[92] متفق عليه

ބާނަވަދި ވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.

((وَلَخَلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ)) [93]

މާނައީ: "އަދި ރޯދަވެރިޔާގެ އަނގައިގެ ވަސް الله ޙަޟްރަތުގައި ގޮ ވަކަސްތޫރީގެ ވަސްވުރެ މީރުވެގެންވާކަމުގައިވެއެވެ."

ތޭނަވަދި ވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލުالله ﷺ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.

((مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ)) [94]

މާނައީ: "ރޯދަމަހުގެ ރޯދަހިފައި އަދި އޭގެފަހުން އެއާގުޅިގެން ޝައްވާލު މަހުން ހަދުވަހުގެ ރޯދަހިފައިފިމާ މުޅި އަހަރު ރޯދަހިފިހާފަދައެވެ."

ސައުރާނަވަދި ވަނަ ޙަދީޘް:

ޢުރްވާ ބިން ޒުބައިރު رضي الله عنهما ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمْ يَعْتَمِرْ إِلاَّ ثَلاَثًا إِحْدَاهُنَّ فِي شَوَّالٍ وَاثْنَتَيْنِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ)) [95]

---

[93] (رواه البخاري في صحيحه: 7538)

[94] (رواه مسلم في صحيحه: 1164)

[95] (رواه مالك في الموطأ: 57)

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލުﷲ ﷺ ތިންފަހަރު ނޫނީ އުމްރާ ނުކުރައްވައެވެ. އެތަނުން އެއްފަހަރު އެއީ ޝައްވާލު މަހުއެވެ. އަދި އަނެއްދެފަހަރު އެއީ ޛުލްޤައިދާ މަހުއެވެ."

ފަންސަވީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ޢާއިޝާ ﵂ ވިދާޅުވިއެވެ.

((تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فِي شَوَّالٍ وَأُدْخِلْتُ عَلَيْهِ فِي شَوَّالٍ وَكَانَتْ عَائِشَةُ تُحِبُّ أَنْ تُدْخِلَ نِسَاءَهَا فِي شَوَّالٍ فَأَىُّ نِسَائِهِ كَانَتْ أَحْظَى عِنْدَهُ مِنِّي)) [96]

މާނައީ: "ރަސޫލުﷲ ﷺ މިމަންކަމަނާއާ ކައިވެނި ބޮއްވެވީ ހަމަ ޝައްވާލުމަހުގައެވެ. އަދި މިމަންކަމަނާގެ އަރިހުގައި ވަޑައިގަތީވެސް ޝައްވާލުމަހުގައެވެ. އަދި ޢާއިޝާ ﵂ އެކަމަނާގެ އަންހެނުންކަނބަލުން ޝައްވާލުމަހު ކައިވެނި ބޮއްވައިގަތުމަށް (ވަޑުވައިލުމަށް) ލޯބިވެވަޑައިގެންނެވެ. ނަބިއްޔާގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން މިމަންކަމަނާއަށްވުރެ އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި ނަޞީބު ބޮޑުވެގެންވީ ކޮން ކަނބަލެއްހެއްޔެވެ؟"

ބައެއް ރިވާޔަތްތަކުގައި ޝައްވާލުމަހު ކައިވެނި ކުރުން ސުންނަތް ކަމަށް ޢާއިޝާ ﵂ ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ސައްބީސްވަނަ ޙަދީޘް:

ނަބިއްޔާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((من التمس رضى الله بسخط الناس رضي الله عنه وأرضى عنه الناس؛ ومن التمس رضى الناس بسخط الله سخط الله عليه وأسخط عليه الناس)) [97]

[96] (رواه النسائي في سننه: 3236)

މާނައީ: "މީސްތަކުންގެ ރުޅިއާއި އުކުޅައިވެސް اللهގެ ރުހުން ހޯދުމަން އުޒާމީހާއަށް الله ރުއްސަވައި އަދި މީސްތަކުންގެ ރުހުންވެސް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި اللهގެ ކޯފާއާއި އެކު -ނުރުއްސަވާ ކަންކަމާއެކު- މީސްތަކުންގެ ރުހުން ހޯދާމީހާއަށް، الله ގެ ކޯފާ (ނަފުރަތާއި) އަދި މީސްތަކުންގެ ނަފުރަތުވެސް އެމީހަކަށް ލިބޭނެއެވެ."

ޝަރަހަ: މިޙަދީޘުގައި އިޚުލާޞްތެރިންގެ މަޤާމުގެ ޙަދީޘްގެ ނަމުން މަޝްހޫރުވެފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ. އެބަހީ އިޚުލާޞްތެރިން ކާމިޔާބު ނުވަތަ ވަޒަންކުރެވޭނީ މުޚުލިޞުންކަމުގައެވެ.

ސަތާނަވައިވަނަ ޙަދީޘް:

ޢަބްދުالله ބިން ޢަމްރު ބިން ޢާޞް رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

((أن رجلا سأل رسول الله صلى الله عليه وسلم: أي الإسلام خير؟ قال: "تطعم الطعام، وتقرأ السلام على من عرفت ومن لم تعرف)) [98]

މާނައީ: "މީހަކު ރަސޫލުالله ﷺ ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްކަމުގެ އެންމެ ހެޔޮ ޢަމަލަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. "(ކާނާދިނުން) ކާންދިނުމެވެ. ދަންނަ މީހުންނާއި އަދި ނުދަންނަ މީހުންގެ ވެސްމެން ސަލާމްކިޔުމެވެ."

ޝަރަހަ: ނުދަންނަ މީހުންނާއި ސަލާމްކިޔުމުގައި ޒިޔާރަތް ދުވަހުގެ އިޚްލާޞްތެރިކަމުގައި ޙަދީޘްގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

---

[97] (رواه ابن حبان في صحيحه و صححه الألباني)

[98] متفق عليه .

ނަވާނަވަދި ވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((مَنْ لا يَرْحَمُ النَّاسَ لا يَرْحَمُهُ اللَّهُ)) [99]

މާނައީ: "މީސްތަކުންގެ ދައްކަން ރަޙުމް ނުކުރާ މީހަކަށް، ﷲ ރަޙުމް ނުކުރައްވާނެއެވެ."

އެނަސަތްކަވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((مَنْ رَحِمَ وَلَوْ ذَبِيحَةً، رَحِمَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)) [100]

މާނައީ: "ރަޙުމް ކުރާ މީހާއަށް، އެއީ ކަތިލާ އެއްޗެއްކަމުގައިވިޔަސް (އެހެން ރަޙުމްކުރިކަމުގައިވިޔަސް)، ﷲ އެމީހަކަށް ޤިޔާމަތްދުވަހުން ރަޙުމްކުރައްވާނެއެވެ."

ސަތްކަ ވަނަ ޙަދީޘް:

ރަސޫލާ ﷺ ޙަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ.

((مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ. فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ)) [101]

---

[99] (رواه البخاري في الأدب المفرد 375 وصححه الألباني)

[100] (رواه البخاري في الأدب المفرد 381 وصححه الألباني)

[101] (متفق عليه: رواه البخاري: 6405 ومسلم 2691)

މާނައީ: "ދުވާލަކު ސަތޭކަ ފަހަރު سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ މިފަދައިން ކިޔައިފިމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެވޭ ހުއްޓެވެ. އެއީ ކަނޑުގެ ފޮނާއި އެއްވަރުވި ކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ."

الحمد لله بنعمته تتم الصالحات.

ޖަމާކޮށް ނިމުނީ 7 ސެޕްޓެމްބަރު 2020